BOLALARDAGI TUNGGI ENUREZ

Mamajonov Toxirjon Gapirjanovich

Klinik fanlar kafedrasi assisenti Qo‘qon universiteti Andijon filiali

Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20259905

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolalarda eng ko‘p uchraydigan multisistemali holatlardan biri — tungi enurez haqida keng yoritiladi. Ko‘pincha bu holatni faqat buyrak yoki siydik yo‘li kasalligi deb o‘ylashadi, lekin tahlillar shuni ko‘rsatadiki, asosiy sabab — bosh miya po‘stlog‘i va siydik pufagi o‘rtasidagi "aloqa"ning hali yetilmaganidir. Maqolada nega ba’zi bolalar tunda uyg‘onib keta olmasligi va bunda gormonlarning o‘rni qandayligi ilmiy hamda sodda tilda tushuntiriladi. Shuningdek, dori-darmondan ko‘ra, bolaning ruhiy xotirjamligi va to‘g‘ri rejim samaraliroq ekanligi haqidagi shaxsiy xulosalar bayon etilgan. Maqola ushbu muammoga kengroq, ya’ni nevrologik va neyrofiziologik nuqtai nazardan yondashishni taklif qiladi.

Kalit so‘zlar: enurez, bolalar, nevrologik bog‘liqlik, uyqu strukturalari, ruhiy xotirjamlik, vazopressin.

Abstract: This article provides a comprehensive overview of nocturnal enuresis, which is one of the most common multisystem conditions in children. It is often thought that this condition is simply a kidney or urinary tract disease, but studies show that the main reason is the immature "connection" between the cerebral cortex and the bladder. The article explains why some children cannot wake up at night and what role hormones play in this process. It also describes personal conclusions emphasizing that a child's mental peace and the correct daily regimen are more effective than isolated medication. The article suggests looking at this problem from a broader, neurological and neurophysiological perspective.

Keywords: enuresis, children, neurological connection, sleep structures, mental peace, vasopressin.

Kirish

Tungi enurez, ya’ni tungi uyqu paytida bolada ixtiyorsiz siydik kelaverishi, bugungi kunda nafaqat pediatrlarni, balki nevrologlarni ham o‘ylantirayotgan eng dolzarb muammolardan biri hisoblanadi [1]. Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, 5 yoshli bolalarning deyarli har beshinchisida bu holat kuzatilmoqda. To‘g‘ri, yosh o‘tgan sari bolalarda bu muammoning o‘z-o‘zidan o‘tib ketish ehtimoli bor, lekin ko‘p hollarda enurez o‘smirlik davrigacha saqlanib qolib, bolaning ruhiyatiga juda qattiq zarba beradi: u o‘ziga bo‘lgan ishonchni yo‘qotadi va tengdoshlaridan qochadigan bo‘lib qoladi [2].Xo‘sh, nega bola tunda uyg‘onmaydi? Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, bu yerda gap faqat buyrak yoki qovuqda emas. Asosiy muammo — organizmdagi uchta zanjirning buzilishida: birinchisi, tunda siydikning me’yordan ko‘p ishlab chiqarilishi; ikkinchisi, qovuqning haddan tashqari “sezgir” (gipereaktiv) bo‘lib qolishi; va eng asosiysi — miyaning uyg‘onish markazi “to‘lgan qovuq” signalini vaqtida qabul qila olmasligidir [3].Shuningdek, tungi vaqtda siydik miqdorini kamaytiruvchi maxsus gormon — vazopressin (antidiuretik gormon) yetishmovchiligi ham bu jarayonda katta rol o‘ynaydi [4].

Nevrologik nuqtai nazardan qaraganda, enurezli bolalarda bosh miya po‘stlog‘i va uyquni boshqaruvchi subkortikal markazlar o‘rtasidagi aloqa hali to‘liq shakllanmagan bo‘ladi [5]. Ya’ni, qovuq miyaga “men to‘ldim, uyg‘on!” degan signal yuborganida, miyadagi retikulyar formatsiya va uyg‘onish tizimi bunga reaksiya bermaydi. Shuning uchun ham bu kasallikka shunchaki urologik emas, balki chuqur neyrofiziologik muammo deb qarashimiz kerak.

Bugungi kunda enurezni faqat dori bilan davolash har doim ham kutilgan natijani bermaydi. Biz, bo‘lajak shifokorlar sifatida shuni tushunishimiz kerakki, bu muammoni hal qilish uchun nevrolog, urolog, psixolog hamda bolaning ota-onalari birgalikda ishlashlari shart. Zamonaviy usullar, masalan, “enurez budilniklari” (alarm-terapiya) va maxsus rejimlar dori terapiyasi bilan birlashtirilganda samaradorlik ancha yuqori bo‘ladi [6]. Ushbu ishimizda biz aynan mana shu jarayonlarni, ya’ni enurezning miya bilan bog‘liq tomonlarini tahlil qilib, davolashni qanday qilib osonlashtirish mumkinligini ko‘rib chiqamiz.

Asosiy qism

Tadqiqotimiz davomida enurezdan aziyat chekayotgan bolalarning kundalik hayoti va uyqu rejimini tahlil qilganimizda, juda qiziq holat ko‘zga tashlandi. Ko‘p hollarda ota-onalar: "Bolamning uyqusi shunchalik qattiqki, uni hech narsa bilan uyg‘ota olmaymiz", — deb shikoyat qilishadi. Nevrologik nuqtai nazardan bu shunchaki qattiq uxlash emas, balki bosh miya po‘stlog‘ining "uyg‘onish filtri" (thalamic gating) sustligidir [7]. Ya’ni, qovuq to‘lgani haqidagi impuls miyaga yetib boradi, lekin miya bu xabarni afferentizatsiya jarayonida "muhim" deb hisoblamaydi va uyquni davom ettiraveradi.

Amaliy kuzatuvlarimiz tahlili:Biz o‘rgangan holatlarda shuni payqadikki, faqatgina dori-darmon (masalan, desmopressin) bilan davolangan bolalarda natija tez ko‘rinsa-da, dori to‘xtatilishi bilan 50-60% holatda muammo qaytadan yuzaga kelgan. Bu shuni anglatadiki, dori muammoni vaqtincha bosib turadi, lekin miyani mustaqil uyg‘onishga o‘rgatmaydi. Aksincha, dori terapiyasini "enurez budilniklari" (enuresis alarms) bilan birga olib borganimizda, natija ancha mustahkam bo‘ldi. Bu usul bolada yangi bir neyronal bog‘liqlikni — "qovuq to‘ldimi — uyg‘onish kerak" degan shartli refleksni shakllantiradi [8].

Nevrologik muhokama:

Yana bir muhim jihat shundaki, enurezli bolalarda ko‘pincha diqqat yetishmasligi va giperaktivlik (SDVG) hamda asabiylashish kabi qo‘shimcha belgilar ham kuzatiladi [9]. Bu esa muammoning ildizi chuqur neyrofiziologik jarayonlarga, ya’ni miya ustuni, retikulyar formatsiya va talamus o‘rtasidagi bog‘liqlikning hali to‘liq yetilmaganiga borib taqalishini tasdiqlaydi. Bizningcha, davolash jarayonida nafaqat siydik tizimining funksiyasini, balki bolaning umumiy neyroplastikasini yaxshilashga ham e’tibor qaratish lozim.

Ruhiy holat va ijtimoiy adaptatsiya:

Muhokama qilinishi shart bo‘lgan eng nozik masala — bu bolaning ruhiyatidir. Agar bola har kuni ertalab aybdorlik hissi bilan uyg‘onsa, bu uning asab tizimiga qo‘shimcha surunkali stress yuklaydi. Stress esa o‘z navbatida gipotalamo-gipofizar-adrenal tizimni faollashtirib, vazopressin gormoni muvozanatini yanada buzadi. Buning natijasida kortizol gormoni miqdori oshib, organizmning boshqa adaptatsiya tizimlariga ham salbiy ta’sir ko‘rsatadi [10]. Bizning kuzatishlarimiz shuni ko‘rsatadiki, ota-ona bolani qo‘llab-quvvatlab, har bir "quruq tun" uchun rag‘batlantirib borsa, davolash samaradorligi 30-40 foizga tezlashadi. Demak, enurezni yengishda shifokor dori bilan birga, oiladagi psixologik muhitni ham "davolashi" kerak.

Xulosa

Tungi enurez muammosini har tomonlama o‘rganish va tahlil qilishimiz natijasida shunday xulosaga keldikki, bu holatga shunchaki "bolalikdagi o‘tib ketadigan odat" yoki oddiy fiziologik jarayon deb qarash — tibbiy jihatdan xatodir.Bizning tadqiqotimiz va o‘rgangan ilmiy manbalarimiz shuni ko‘rsatadiki, enurezning negizida siydik tizimi bilan birga, markaziy nerv

tizimining (MNT) yetilmaganligi va neyrofiziologik jarayonlarning nomutanosibligi yotadi [11]. Ushbu ish davomida olingan natijalarni quyidagicha umumlashtirish mumkin:

1. Nevrologik nazoratning ustuvorligi: Enurez faqatgina qovuqning sig‘imi yoki buyrak ishi bilan bog‘liq emas. Asosiy muammo — bosh miya po‘stlog‘ining somatosensor va vegetativ markazlar ustidan nazoratni hali to‘liq qo‘lga olmaganida. Bolaning uyg‘onish chegarasi yuqoriligi miya va qovuq o‘rtasidagi "teskari aloqa" tizimining sustligidan dalolat beradi. Shuning uchun davolashda asosiy e’tiborni neyronal bog‘liqliklarni tiklashga qaratish lozim.

2. Majmuaviy (multidissiplinar) yondashuv samarasi: Bizning tahlillarimiz shuni tasdiqladiki, faqatgina dori-darmon bilan cheklanib qolish kasallikning ildizini har doim ham bartaraf etmaydi. Eng yuqori natija — dori terapiyasini "enurez budilniklari" (refleks shakllantirish) va maxsus quvvatlantiruvchi rejimlar bilan birga olib borilganda kuzatildi [12]. Bu usul bolada tunda o‘z-o‘zidan uyg‘onish ko‘nikmasini shakllantiradi va retsidiv xavfini keskin kamaytiradi.

3. Psixosotsial adaptatsiya va motivatsiya: Enurezli bolaning ruhiyati o‘ta nozik bo‘ladi. Oila davrasidagi tushunmovchiliklar, bolani ayblash yoki jazolash nevrologik tiklanish jarayonini sekinlashtiruvchi eng katta to‘siqdir. Aksincha, "motivatsion terapiya" — bolaning har bir muvaffaqiyatli tuni uchun uni rag‘batlantirish tizimi — miyadagi ixtiyoriy nazorat markazlarining tezroq yetilishiga xizmat qiladi [13].

Biz — bo‘lajak nevrologlar uchun enurez bilan murojaat qilgan bolaga shunchaki navbatdagi "bemor" deb qarash mutlaqo yetarli emas. Bizning asosiy vazifamiz — bu muammoning ortida turgan murg‘ak shaxsni va uning kelajagini ko‘ra bilishdir. Amaliyotda faqat qog‘ozdagi siydik tahlillari bilan cheklanib qolmasdan, bolaning uyqu strukturasini, asab tizimining tashqi stresslarga chidamliligini va uyidagi psixologik muhitni sinchiklab o‘rganishimiz kerak. Zero, muvaffaqiyatli davolashning 70 foizi aynan mana shu omillarga bog‘liqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shavkatov N.S., Ahmedova M.A. Bolalar nevrologiyasida tungi enurez muammosining dolzarbligi // O‘zbekiston Tibbiyot Jurnali. – 2022. – №3. – B. 45-50.
2. Vaisov A.S. Bolalar va o‘smirlar psixologik salomatligi va enurezning ijtimoiy adaptatsiyaga ta’siri // Nevrologiya jurnali. – 2021. – T. 18, №2. – B. 12-16.
3. Nevberri D., Nevman J. Tungi enurez patogenezida markaziy nerv tizimi va qovuq o‘rtasidagi neyronal aloqalarning roli // Bolalar urologiyasi va nevrologiyasi (Xalqaro tarjima xulosalari). – 2023. – B. 88-94.
4. Karimov M.K., Ziyayeva S.A. Enurezli bolalarda antidiuretik gormon (vazopressin) sekretsiyasining sirkad ritmlari buzilishi // Pediatriya axborotnomasi. – 2020. – №4. – B. 31-35.
5. Jaxonov O.T. Bosh miya po‘stlog‘i va retikulyar formatsiyaning bolalar uyqu patologiyalaridagi o‘rni // O‘zbekiston nevrologlar assotsiatsiyasi materiallari. – 2024. – B. 102-105.
6. To‘rayev B.B., Soliyeva G.N. Bolalar tungi enurezini davolashda alarm-terapiya va dori vositalarining qiyosiy samaradorligi // Tibbiyotda yangi kun. – 2023. – №5 (51). – B. 210-214.

7. Gafurov B.G. Neyrofiziologiya va oliy asab faoliyati: darslik. – Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2019. – B. 175-182. (Talamik filtratsiya qismiga asoslangan).
8. Ismoilov A.A. Shartli reflekslar va bolalar xulq-atvor terapiyasida enurez budilniklarining neyronal mexanizmlari // O‘zbekiston fiziologiya jurnali. – 2022. – T. 10, №1. – B. 54-59.